

Paweł Mikołajczak
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Kształtowanie innowacyjności wielkopolskich małych i średnich przedsiębiorstw poprzez fundusze strukturalne Unii Europejskiej – próba oceny

Streszczenie

Celem rozważań jest zaprezentowanie oddziaływania funduszy UE na innowacyjność MSP. Analiza empiryczna została oparta na wynikach badania ankietowego obejmującego 110 firm z sektora MSP funkcjonujących w Wielkopolsce. Artykuł ma charakter badawczy. Wyniki badania wskazują, iż małe firmy, w większym stopniu niż średnie, dostrzegają potrzebę wzmocnienia ich pozycji rynkowej przez wprowadzanie nowych produktów. Natomiast średnie firmy częściej skupiają się na unowocześnianiu organizacji jednostki. Ponadto, istnieje pozytywny związek między korzystaniem z funduszy UE na realizację innowacyjnych inwestycji a zwiększeniem działalności eksportowej. Skuteczne konkurowanie na rynkach zagranicznych przez małe i średnie przedsiębiorstwa może okazać się bardzo trudne bez podjęcia jakichkolwiek działań o charakterze innowacyjnym. Jednak, jeśli małe i średnie przedsiębiorstwa wdrażają innowacje w firmie, to są to imitacje rozwiązań technologicznych, które już istniały jakiś czas w kraju lub/i za granicą. Takie technologie stwarzają przewagę konkurencyjną, nie jest ona jednak tak silna i trwała, jak w przypadku innowacji pierwotnych.

Słowa kluczowe: innowacyjność, przedsiębiorstwo, fundusze europejskie, inwestycje.

Kody JEL: O31, O32, O33, L25, M21

Wstęp

Zarządzanie regionem przez stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności w społeczeństwie lokalnym stanowi jeden z najważniejszych celów władz samorządowych. Administrowanie terenem i kontrolowanie zgodności prawnej przestaje bowiem odgrywać zasadniczą rolę we współczesnym zarządzaniu regionem. Wraz z napływem środków finansowych Unii Europejskiej władze lokalne z jednej strony stanęły w obliczu nowych wyzwań, z drugiej zaś pozyskały szanse rozwoju regionalnego (Sokół 2014). Sektor małych i średnich firm stanowi największą grupę przedsiębiorstw w Polsce. Ich rozwój zatem w znacznym stopniu determinuje rozwój gospodarczy regionu. Wprowadzanie innowacji, stanowiące obecnie domenę nie tylko dużych podmiotów, ale również firm z sektora małych i średnich przedsiębiorstw, coraz częściej postrzegane jest jako najistotniejsze źródło budowania pozycji konkurencyjnej na rynku. Niewielkie podmioty dostrzegają zatem konieczność opracowywania i wdrażania innowacji (Zięba, Oster 2011). Innowacyjność decyduje bowiem o poziomie oraz kierunku rozwoju współczesnego przedsiębiorstwa. Należy ją rozumieć jako wdrożenie do praktyki gospodarczej niestosowanych do tej pory lub w znacznym

stopniu ulepszonych rozwiązań w dziedzinie produktu, procesów wytwórczych, organizacji i marketingu (Cichorska 2010). Implementacja innowacji wśród małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce nie jest łatwa. Z jednej strony sami przedsiębiorcy przejawiają niechęć do dokonywania innowacyjnych inwestycji najczęściej z uwagi na niepewność jutra, z drugiej zaś uwarunkowania zewnętrzne ograniczają skłonność przedsiębiorstw do prowadzenia działalności innowacyjnej. Te ostatnie ogniskują się przede wszystkim na utrudnionym dostępie do kapitału. Dużą rolę na rzecz kreowania postaw innowacyjnych polskiego sektora MSP odgrywają fundusze strukturalne Unii Europejskiej (Kałużny 2012). Celem rozważań jest zaprezentowanie oddziaływania funduszy UE na innowacyjność MSP w Wielkopolsce. Wstępnie przyjęto hipotezę, iż bezzwrotna pomoc zagraniczna na realizację zadań inwestycyjnych traktowana może być jako czynnik determinujący rozwój innowacyjności MSP. Analiza empiryczna oparta została na wynikach badania ankietowego, obejmującego 110 firm należących do sektora MSP funkcjonujących w województwie wielkopolskim. Okres badawczy obejmuje lata 2000-2008, a więc czas, w którym niewielkie jednostki gospodarcze w Polsce miały możliwość korzystania z funduszy przedakcesyjnych (2000-2004) oraz strukturalnych (2004-2006), z uwzględnieniem zasady n+2. Badanie zostało przeprowadzone wśród 52 podmiotów małych i 58 średnich.

Rodzaje innowacyjności w świetle dotacji z funduszy strukturalnych

Projekty beneficjentów funduszy europejskich związanych z bezpośrednim dofinansowaniem inwestycji powinny dotyczyć wprowadzanej przez nich innowacji. W kontekście zasygnalizowanych we wstępie problemów fundusze przeznaczone dla MSP mają się przyczyniać do podnoszenia ich konkurencyjności oraz zdolności inwestycyjnej. W tym celu przedsiębiorcy mogą dokonywać istotnych zmian produktów lub całego procesu produkcyjnego, zwłaszcza przez racjonalizację, dywersyfikację lub modernizację. Dlatego firmy z sektora MSP muszą postawić na innowacyjność (*Materiały informacyjne...* 2006). Fundusze europejskie ukierunkowane na bezpośrednie wsparcie inwestycji w innowacyjne przedsięwzięcia ogłaszane są bowiem w trybie konkursów, w których podmioty uzyskujące największą liczbę punktów mają największe szanse na uzyskanie dotacji. W świetle wytycznych programowych każdy rodzaj innowacyjności wdrożonej w wyniku współfinansowanej ze środków UE inwestycji jest punktowany. Projekty mogą dotyczyć wprowadzonej innowacyjności procesowej, produktowej, organizacyjnej i marketingowej.

Innowacja procesowa określana jest mianem innowacji technologicznej. Oznacza zmianę stosowanej przez przedsiębiorstwo metody wytwarzania dóbr lub świadczenia usług. Zmiana ta dotyczy stosowanych w procesie produkcji maszyn, urządzeń lub organizacji produkcji. Innowacja technologiczna może również stanowić połączenie tych dwóch rodzajów zmian, a także być wynikiem wykorzystania nowej, niematerialnej wiedzy. Zastosowanie innowacyjnej technologii nie tylko ma na celu zwiększenie efektywności wytwarzania dotychczasowych produktów, ale często wiąże się z wprowadzeniem przez przedsiębiorstwo nowych lub udoskonalonych wyrobów, które nie mogłyby być wytworzone przy zastosowaniu dotychczasowej technologii. Bardzo często potwierdzeniem innowacyjności współfi-

nansowanych ze środków europejskich technologii musi być opinia lub zaświadczenie jednostki badawczo-rozwojowej¹.

Innowacja produktowa z kolei, w świetle wytycznych funduszy strukturalnych związanych z dotowaniem inwestycji w sektorze MSP, dotyczy wszelkiego rodzaju zmian polegających na udoskonaleniu produktu już wytwarzanego przez przedsiębiorstwo lub wyprodukowaniu całkowicie nowego wyrobu cechującego się parametrami świadczącymi o jego innowacyjności. Innowacja musi być zatem związana ze znaczącym ulepszeniem parametrów technicznych, komponentów i materiałów oraz funkcjonalności produktu. Produkt nowy pod względem technologicznym jest to produkt, którego cechy technologiczne lub przeznaczenie różnią się znacząco od uprzednio wytwarzanych. Innowacje tego typu mogą wiązać się z całkowicie nowymi technologiami, opierać się na połączeniu istniejących rozwiązań technologicznych w nieistniejących dotychczas zastosowaniach lub też na wykorzystaniu nowej wiedzy (Wiszniewski 1999).

Innowacja organizacyjna natomiast polega na wprowadzeniu nowej metody organizacji w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa, zarówno w obszarze wewnętrznych, jak i zewnętrznych relacji biznesowych firmy. Może również dotyczyć organizacji miejsca pracy. Zmiany organizacyjne tylko wtedy można uważać za innowacje organizacyjne, gdy ich efektem będzie pozytywny i dający się zmierzyć wpływ na wyniki przedsiębiorstwa (Stawasz 2005). Przykładem może być wzrost przychodów ze sprzedaży, ograniczenie kosztów jednostkowych wytwarzania produktów czy większa efektywność produkcji.

Uzyskanie bezpośredniego wsparcia na inwestycje z funduszy strukturalnych może dotyczyć inwestycji, której efektem jest zastosowanie innowacji marketingowej. Polega ona na wdrożeniu nowej metody marketingowej związanej ze znaczącymi zmianami w wyglądzie produktu, jego opakowaniu, pozycjonowaniu, promocji czy polityce cenowej. Może również obejmować implementację nowego modelu biznesowego, wynikającego z nowej strategii marketingowej firmy.

Istotny wydaje się również fakt, jak już wcześniej zasygnalizowano, iż wdrożenie innowacyjnego rozwiązania może mieć charakter pierwotny i być wynikiem własnej działalności badawczo-rozwojowej firmy lub współpracy z innymi podmiotami posiadającymi status jednostek badawczych. Może również być efektem zakupu wiedzy w postaci niematerialnej (np. patentu, licencji, oprogramowania, know-how). Zastosowanie innowacyjności technologicznej, produktowej, organizacyjnej przyjmuje często postać innowacji wtórnej polegającej na zakupie istniejących maszyn i urządzeń o podwyższonych parametrach, które znalazły wcześniej zastosowanie w praktyce gospodarczej (Niedzielski, Rychlik 2006). Z tego względu w projektach inwestycyjnych, współfinansowanych ze środków europejskich, wymaga się określenia zakresu czasowego, jak i przestrzennego wdrażanych, poszczególnych rodzajów innowacji. Im okres ich stosowania jest krótszy oraz im większa skala zastosowanego rozwiązania innowacyjnego, tym wyżej punktowany jest dany rodzaj innowacji. Wyróżnia się bowiem innowacje będące nowością i występujące w skali przedsiębiorstwa, kraju czy świata (Janasz, Koziół 2007).

¹ <http://www.bierzdotacje.pl/czym-jest-opinia-o-innowacyjnosci> [dostęp: 24.04.2014].

Fundusze strukturalne w finansowaniu innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw

Dokonując badania wdrożonej innowacyjności w zależności od rodzaju realizowanego programu okazało się, iż występują znaczące różnice w odsetkach przedsiębiorstw wdrażających poszczególne rodzaje innowacyjności w zależności od typu zrealizowanego projektu. Zauważono, iż w ankietowanych firmach najczęściej wdrażano innowacyjność produktową. Dokonało tego 79 przedsiębiorstw, czyli 71,8% ogółu. 76 firm (69,1%) wprowadziło innowacyjność procesową. Pozostałe rodzaje innowacyjności zostały wdrożone tylko w nielicznych firmach. Innowacyjność organizacyjną bowiem wprowadziło co piąte przedsiębiorstwo, a marketingową zaledwie 4,5%. Ponadto 6 podmiotów (5,5%) nie wdrożyło żadnej innowacyjności.

Pomijając jedno przedsiębiorstwo realizujące program SPO WKP 2.4 oraz trzy podmioty wdrażające „inny” projekt, najczęściej innowacyjność procesową i produktową wdrażały firmy realizujące program Phare i SPO-WKP 2.3 (88,9% takich firm wprowadziło pierwszy rodzaj innowacyjności, a 94,4% drugi). Spośród tych podmiotów dokładnie połowa zdecydowała się również na wdrożenie innowacyjności organizacyjnej, co także wyróżnia je spośród pozostałych przedsiębiorstw. Analizowane firmy skupione były zatem głównie na wdrażaniu innowacyjności związanej z wprowadzaniem nowych produktów na rynek, natomiast mniejszą wagę przykładały do innowacyjnych rozwiązań w zakresie organizacji firmy i marketingu (por. tabela 1).

Tabela 1

Innowacyjne działania MSP a rodzaj funduszu strukturalnego współfinansującego przeprowadzoną inwestycję

Zrealizowany projekt	Ogółem	Wdrożona innowacyjność				
		Procesowa	Produktowa	Organizacyjna	Marketingowa	Żadna
	w liczbach absolutnych	w % w <i>i</i> -tym wierszu				
Ogółem	110	69,1	71,8	20,0	4,5	5,5
SPO 2.2.1	19	78,9	63,2	31,6	0,0	10,5
SPO 2.3	110	69,1	71,8	20,0	4,5	5,5
SPO 2.4	1	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0
PHARE	18	88,9	94,4	50,0	0,0	0,0
Inny	3	100,0	66,7	66,7	0,0	0,0

*Uwaga: udziały nie sumują się do 100%, ponieważ firmy mogły wprowadzić kilka rodzajów innowacyjności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w kwestionariuszach ankietowych badania *Wpływ funduszy strukturalnych na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w województwie wielkopolskim*.

Istotnym czynnikiem warunkującym możliwości działań w obszarze innowacji jest wielkość firmy. Wyniki badania wskazują, iż małe przedsiębiorstwa częściej niż średnie wprowadzały innowacyjność produktową i marketingową. Tę pierwszą realizowało 73,1% małych podmiotów i 70,7% średnich, a drugą 9,6% małych firm i ani jeden średni podmiot. Z kolei średnie przedsiębiorstwa częściej niż małe wprowadziły innowacyjność procesową (74,1% w stosunku do 63,5% wśród małych firm) oraz organizacyjną (27,6% średnich i 11,5% małych). Średnie firmy częściej wdrażały jakąkolwiek innowacyjność – odnotowano 5,8% małych firm, które nie wprowadziły żadnej innowacyjności. Wśród średnich podmiotów odsetek ten wynosił 5,2%. Przedsiębiorstwa małe zatem dostrzegały w większym stopniu niż średnie firmy potrzebę wzmocnienia ich pozycji rynkowej na drodze wprowadzania nowych produktów oraz oparcia na innowacyjnych działaniach marketingowych. Średnie firmy natomiast dokonywały częściej inwestycji w celu unowocześnienia w zakresie organizacji jednostki. Prawdopodobnie z uwagi na większą skalę prowadzonej działalności w porównaniu z małymi firmami (por. tabela 2) (Czternasty, Mikołajczak 2011).

Tabela 2

Rodzaj innowacyjności wdrożonej przez MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a wielkość firmy

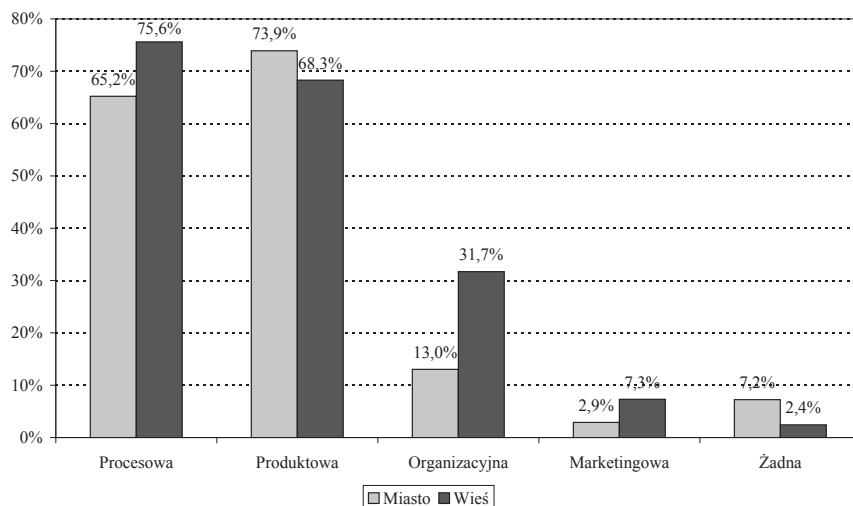
Wielkość przedsiębiorstwa	Ogółem	Wdrożona innowacyjność				
		Procesowa	Produktowa	Organizacyjna	Marketingowa	Żadna
	w liczbach absolutnych	w % w <i>i</i> -tym wierszu				
Ogółem	110	69,1	71,8	20,0	4,5	5,5
Małe	52	63,5	73,1	11,5	9,6	5,8
Średnie	58	74,1	70,7	27,6	0,0	5,2

*Uwaga: udziały nie sumują się do 100%, ponieważ firmy mogły wprowadzić kilka rodzajów innowacyjności. Źródło: jak w tabeli 1.

Mniej różnic w rodzaju wdrażanej innowacyjności zauważono wśród przedsiębiorstw z podziałem na miejsce działalności. Zaobserwowano bowiem, że innowacyjność produktową częściej wprowadzały firmy działające w mieście. Spośród wszystkich zlokalizowanych w miastach przedsiębiorstw 73,9% taką innowacyjność wdrożyło (na wsi wskaźnik ten wyniósł 68,3%). Pozostałe rodzaje innowacyjności częściej realizowały podmioty działające na wsi. Najbardziej wyraźna różnica dotyczy innowacyjności organizacyjnej. Prawie co trzecie przedsiębiorstwo umiejscowione na obszarach wiejskich taką innowacyjność wdrożyło. W mieście natomiast odsetek ten wyniósł tylko 13,0%. Zwraca również uwagę trzykrotnie wyższy odsetek firm w mieście niż na wsi, które nie wprowadziły żadnej innowacyjności. Nasuwa się zatem przypuszczenie, iż przedsiębiorstwa umiejscowione poza miastem dostrzegały większą potrzebę konkurowania w oparciu o działania innowacyjne (por. wykres 1).

Wykres 1

Rodzaj innowacyjności wdrożonej przez MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a lokalizacja firmy

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w kwestionariuszach ankietowych badania: *Wpływ funduszy strukturalnych na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w województwie wielkopolskim*.

W kolejnym etapie badania dokonano analizy rodzajów wdrażanej innowacyjności w zależności od profilu prowadzonej działalności. Okazało się, iż innowacyjność produktową najczęściej wdrażały firmy zajmujące się produkcją (8 na 10 z nich). Przedsiębiorstwa te charakteryzowały się również wyższym odsetkiem firm wdrażających innowacyjność organizacyjną. Z kolei w firmach handlowo-usługowych częściej dokonywano implementacji innowacyjności procesowej (314 z nich), ale także częściej (16,7%) nie wprowadzono żadnej innowacyjności.

Zasadne wydaje się wnioskowanie, iż przedsiębiorstwa produkcyjne dostrzegały większą potrzebę działań innowacyjnych, głównie w obszarze innowacyjnych technologii i produktów. Na taki stan rzeczy najprawdopodobniej miała wpływ specyfika podmiotów produkcyjnych uzależnionych od różnego rodzaju rozwiązań technologicznych (por. tabela 3).

W dalszym etapie badań zwrócono uwagę na rodzaj wdrożonej innowacyjności w konfrontacji z celem realizowanej inwestycji współfinansowanej ze środków strukturalnych. Zauważono, iż innowacyjność procesową najczęściej wprowadzały firmy stawiające na rozwój strategii eksportowej (83,3% z nich). Te same przedsiębiorstwa również najczęściej wdrażały innowacyjność produktową (79,2% z nich). Innowacyjność organizacyjna stanowiła z kolei domenę firm, którym zależało przede wszystkim na zwiększeniu bazy kapitałowej.

Tabela 3

Rodzaj innowacyjności wdrożonej przez MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a profil działalności firmy

Rodzaj działalności	Ogółem	Wdrożona innowacyjność				
		Proceso- wa	Produk- towa	Organiza- cyjna	Marketin- gowa	Żadna
		w liczbach absolutnych				
Ogółem	110	76	79	22	5	6
Produkcja i inny	44	31	34	13	2	2
Tylko produkcja	42	27	35	8	2	-
Handel/Usługi	24	18	10	1	1	4
		w % w <i>i</i> -tym wierszu				
Ogółem	100,0	69,1	71,8	20,0	4,5	5,5
Produkcja i inny	100,0	70,5	77,3	29,5	4,5	4,5
Tylko produkcja	100,0	64,3	83,3	19,0	4,8	-
Handel/Usługi	100,0	75,0	41,7	4,2	4,2	16,7

*Uwaga: udziały nie sumują się do 100%, ponieważ firmy mogły wprowadzić kilka rodzajów innowacyjności.
Źródło: jak w tabeli 1.

Tabela 4

Rodzaj innowacyjności wdrożonej przez MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a cel działań inwestycyjnych

Cel inwestycji	Ogółem	Wdrożona innowacyjność				
		Proceso- wa	Produk- towa	Organiza- cyjna	Marketin- gowa	Żadna
		w % w <i>i</i> -tym wierszu				
Ogółem	110	69,1	71,8	20,0	4,5	5,5
Poprawa konkurencyjności na rynku krajowym	86	69,0	76,2	21,4	3,6	3,6
Poprawa konkurencyjności na rynku międzynarodowym	35	76,4	72,7	25,5	5,5	1,8
Poprawa jakości	35	69,6	72,5	18,8	4,3	5,8
Zwiększenie bazy eksportowej	35	50,0	66,7	33,3	0,0	33,3
Rozwój strategii eksportowej	35	83,3	79,2	16,7	0,0	4,2
Inne	51	40,0	60,0	20,0	20,0	0,0

*Uwaga: udziały nie sumują się do 100% oraz liczebność ogólna firm do 110, ponieważ firmy mogły wprowadzić kilka rodzajów innowacyjności, a także realizować kilka celów inwestycji.
Źródło: jak w tabeli 1.

Można zatem przypuszczać, iż małe i średnie przedsiębiorstwa dostrzegały potrzebę budowania swojej strategii konkurencyjności z podmiotami zagranicznymi opierając się na działaniach innowacyjnych, głównie w zakresie organizacji firmy (por. tabela 4).

Ciekawe poznawczo wydają się wskazania dotyczące rodzaju wdrożonej innowacyjności w zależności od przedmiotu przeprowadzonej inwestycji współfinansowanej z funduszy Unii Europejskiej. Bez względu na typ inwestycji ponad 60% firm wprowadziło zarówno innowacyjność procesową, jak i produktową. Ta pierwsza była najbardziej typowa dla podmiotów dokonujących zakupu budynku (87,5% z nich). W tych samych przedsiębiorstwach zauważono najwyższy odsetek (aż 100,0%) firm wdrażających innowacyjność produktową. Z kolei innowacyjność organizacyjna była najbardziej charakterystyczna dla firm dokonujących zakupu wartości niematerialnych lub prawnych. Można zatem wnioskować, iż w związku z zakupem budynku najczęściej dokonywane były również inwestycje w innowacyjne i wysoko zaawansowane maszyny i urządzenia (por. tabela 5) (Czternasty, Mikołajczak 2011).

Tabela 5

Rodzaj innowacyjności wdrożonej przez MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a przedmiot inwestycji

Rodzaj inwestycji	Ogółem	Wdrożona innowacyjność				
		Procesowa	Produktowa	Organizacyjna	Marketingowa	Żadna
	w liczbach absolutnych	w % w <i>i</i> -tym wierszu				
Ogółem	110	69,1	71,8	20,0	4,5	5,5
Zakup budynku	86	87,5	100,0	25,0	12,5	0,0
Zakup maszyn i urządzeń	35	69,2	73,1	20,2	3,8	5,8
Zakup wartości niematerialnych	35	78,9	63,2	36,8	10,5	5,3
Komputeryzacja firmy	35	87,0	69,6	26,1	13,0	0,0
Inne	35	60,0	40,0	30,0	10,0	20,0
Zakup budynku	51	87,5	100,0	25,0	12,5	0,0

*Uwaga: udziały nie sumują się do 100% oraz liczebność ogólna firm do 110, ponieważ firmy mogły wprowadzić różne rodzaje innowacyjności oraz kilka rodzajów inwestycji jednocześnie.

Źródło: jak w tabeli 1.

Efekty wykorzystania funduszy strukturalnych UE w obszarze innowacyjności wielkopolskich przedsiębiorstw

W dalszym etapie badania zwrócono uwagę na zasięg wprowadzonych innowacyjności: procesowej i produktowej. Tym razem zauważono, że istnieją pewne różnice w zasięgu wdrożonej innowacyjności w zależności od jej rodzaju. Można stwierdzić, iż innowacyjność procesowa częściej (w przypadku 78,9% firm) niż produktowa (67,1%) była wprowadzona

w skali kraju. Odwrotna sytuacja wystąpiła w obszarze innowacyjności o zasięgu światowym. Tym razem częściej innowacyjność produktowa była wprowadzana w skali międzynarodowej (27,8% przy 13,2% dla innowacyjności procesowej). Odsetek firm wdrażających innowacyjność procesową i produktową w skali przedsiębiorstwa był natomiast podobny i wynosił 7,9% (innowacyjność procesowa) oraz 5,1% (produktowa). Wielkopolskie małe i średnie przedsiębiorstwa zatem inwestowały w działania innowacyjne o stosunkowo niewielkim zasięgu innowacyjności (por. tabela 6).

Tabela 6

Innowacyjne działania MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a rodzaj i zasięg innowacyjności

Innowacyjność	Ogółem	Zasięg		
		W skali kraju	W skali świata	W ramach firmy
w liczbach absolutnych				
Procesowa	76	60	10	6
Produktowa	79	53	22	4
w %w <i>i</i> -tym wierszu				
Procesowa	100,0	78,9	13,2	7,9
Produktowa	100,0	67,1	27,8	5,1

*Uwaga: udziały nie sumują się do 100%, a liczba firm do 110, ponieważ firmy mogły wprowadzić zarówno innowacyjność procesową, jak i produktową oraz w różnych skalach jednocześnie.
Źródło: jak w tabeli 1.

Niezwykle ważna dla rozwoju każdego przedsiębiorstwa jest możliwość oferowania swoich produktów i usług na rynkach międzynarodowych. Z tego względu dokonano badania wpływu, jaki wywiera rodzaj wprowadzonej innowacyjności na proces zainicjowania działalności eksportowej. Jej rozpoczęcie najczęściej miało miejsce w firmach, które wdrażały innowacyjność marketingową (40,0% z nich rozpoczęło eksport swoich towarów/usług). Najrzadziej (w 13,6% podmiotów) eksport rozpoczynały przedsiębiorstwa wdrażające innowacyjność organizacyjną. Niewiele wyższy był odsetek podmiotów, które rozpoczęły eksport nie wdrażając żadnej innowacyjności w związku z realizacją refundowanej inwestycji. Wyniósł on w tym przypadku 16,7%. Między firmami wdrażającymi innowacyjność procesową i produktową nie zaobserwowano natomiast znaczących różnic w rozpoczynaniu bądź nie działalności eksportowej. Zasadne wydaje się wnioskowanie, iż innowacyjne metody marketingowe odgrywały ważną rolę w promowaniu firmy na rynkach zagranicznych (por. tabela 7).

Nieco inaczej należy wnioskować w odniesieniu do zwiększenia eksportu dzięki zrealizowanemu projektowi. Zmienił się bowiem nieco kierunek oddziaływania rodzaju wdrażanej innowacyjności na fakt zwiększenia eksportu. Tym razem firmy wprowadzające innowacyjność marketingową najrzadziej (w 40,0%) spośród wszystkich zwiększyły eksport. Natomiast różnice między pozostałymi rodzajami wdrożonej innowacyjności nie są już tak

bardzo wyraźne. Bez względu na rodzaj innowacyjności bowiem, ponad połowa przedsiębiorstw doprowadziła do wzrostu eksportu. Przypuszczać należy zatem, iż istnieje pozytywny związek między korzystaniem z funduszy UE na realizację inwestycji a zwiększeniem działalności eksportowej przez innowacyjne działania. Prawdopodobnie wielkopolskie MSP mają dzięki temu większe możliwości w zakresie zaspokajania potrzeb rynków zagranicznych wskutek dofinansowanych inwestycji (por. tabela 8).

Tabela 7

Rodzaj innowacyjności wdrożonej przez MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a rozpoczęcie działalności eksportowej

Innowacyjność	Ogółem	Czy rozpoczęła eksport		
		Tak	Nie	Brak związku
	w liczbach absolutnych	w % w <i>i</i> -tym wierszu		
Ogółem	110	21,8	45,5	32,7
Procesowa	76	25,0	43,4	31,6
Produktowa	79	25,3	46,8	27,8
Organizacyjna	22	13,6	45,5	40,9
Marketingowa	5	40,0	-	60,0
Żadna	6	16,7	33,3	50,0

* Uwaga: liczebność ogólna firm nie sumuje się do 110, ponieważ firmy mogły wprowadzić kilka rodzajów innowacyjności.

Źródło: jak w tabeli 1.

Tabela 8

Rodzaj innowacyjności wdrożonej przez MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a zwiększenie skali eksportu

Innowacyjność	Ogółem	Czy zwiększyła eksport		
		Tak	Nie	Brak związku
	w liczbach absolutnych	w % w <i>i</i> -tym wierszu		
Ogółem	110	54,5	23,6	21,8
Procesowa	76	63,2	19,7	17,1
Produktowa	79	57,0	26,6	16,5
Organizacyjna	22	59,1	22,7	18,2
Marketingowa	5	40,0	0,0	60,0
Żadna	6	33,3	16,7	50,0

* Uwaga: liczebność ogólna firm nie sumuje się do 110, ponieważ firmy mogły wprowadzić kilka rodzajów innowacyjności.

Źródło: jak w tabeli 1.

Pozycja konkurencyjna przedsiębiorstw koncentrujących się na działalności innowacyjnej w dużej mierze determinowana jest faktem, czy firma jest twórcą innowacji, czy jedynie ich imitatorem. Implementacja istniejących na rynku innowacyjnych rozwiązań przyczynia się bowiem do zwiększenia przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa, jednak jest mniej trwała niż w przypadku innowacji pierwotnych. Badając zatem rodzaj wdrożonej innowacyjności oraz okres jej istnienia w kraju lub na świecie stwierdzono, że nie ma zbyt dużych różnic między innowacyjnością procesową i produktową. Zarówno w przypadku innowacyjności procesowej, jak i produktowej zdecydowanie najczęściej istniały już one wcześniej w kraju (w ponad 80% przypadków) oraz za granicą (ponad 90% przypadków). Można zatem stwierdzić, że firmy realizowały już innowacyjność znaną na świecie i nieco rzadziej w kraju. Wielkopolskie małe i średnie przedsiębiorstwa, jeśli wdrażały innowacje w firmie, to były to imitacje rozwiązań technologicznych, które już istniały jakiś czas w kraju lub/i za granicą. Takie technologie stwarzają przewagę konkurencyjną; nie jest ona jednak taka silna i trwała jak w przypadku niestosowanych jeszcze innowacji (por. tabela 9).

Tabela 9

Rodzaj innowacyjności wdrożonej przez MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a zakres stosowania tych rozwiązań innowacyjnych

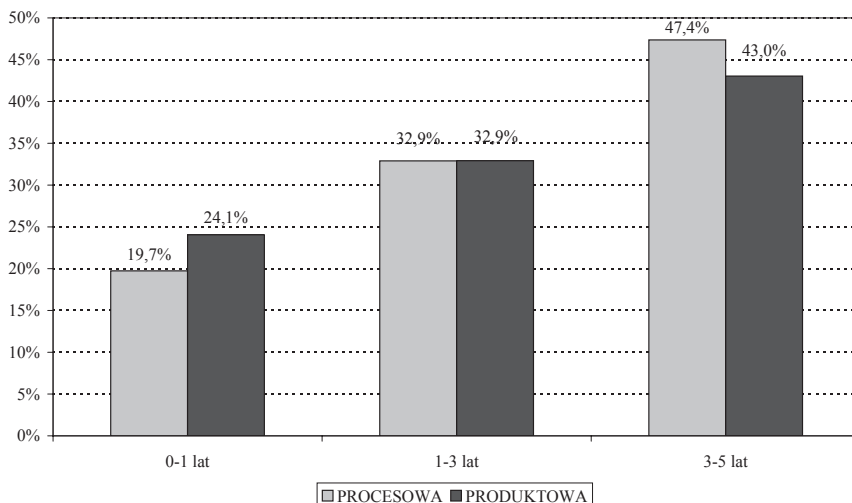
Innowacyjność	Ogółem	Czy istniała w skali kraju		Czy istniała w skali świata	
		Tak	Nie	Tak	Nie
w liczbach absolutnych w % w <i>i</i> -tym wierszu					
Procesowa	76	86,8	13,2	94,7	5,2
Produktowa	79	81,0	18,9	93,6	6,3

* Uwaga: udziały nie sumują się do 100% oraz liczebność ogólna firm do 110, ponieważ firmy mogły wprowadzić zarówno innowacyjność procesową, jak i produktową.
Źródło: jak w tabeli 1.

W kontekście powyższych rozważań w dalszym etapie badania zwrócono uwagę na czas stosowania wdrażanej technologii w Polsce. Okazało się, że różnice między innowacyjnością procesową i produktową ponownie nie są zbyt wyraźne, ponieważ ich udział w poszczególnych wariantach czasu stosowania technologii jest wśród tych innowacyjności zbliżony. Zarówno dla innowacyjności procesowej, jak i produktowej najczęściej istniały one już ponad trzy lata w Polsce. Dotyczyło to 47,4% technologii procesowych i 43,0% produktowych. Taki sam odsetek wdrożonych technologii (32,9%) istniał od 1 do 3 lat. Ponadto 19,7% wdrożonych innowacyjności procesowych istniało zaledwie od roku, a w przypadku innowacyjności produktowej odsetek ten wynosił 24,1%. Można zatem uznać, iż innowacyjne technologie stosowane w większości przez niewielkie podmioty w Wielkopolsce to innowacje starsze niż jeden rok. Najczęściej jednak były to rozwiązania technologiczne, produktowe i procesowe starsze niż trzy lata (por. wykres 2).

Wykres 2

Rodzaj innowacyjności wdrożonej przez MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a czas stosowania tych rozwiązań innowacyjnych

Źródło: jak w wykresie 1.

Tabela 10

Rodzaj innowacyjności wdrożonej przez MSP w ramach finansowania inwestycji z funduszy strukturalnych a konkurencyjność firmy

Wdrożona innowacyjność	Ogółem	Poprawa konkurencyjności			
		Lokalnej	Regionalnej	Krajowej	Międzynarodowej
	w liczbach absolutnych	w % w <i>i</i> -tym wierszu			
Ogółem	110	96,4	90,0	80,9	37,3
Procesowa	76	98,7	93,4	85,5	44,7
Produktowa	79	96,2	92,4	87,3	39,2
Organizacyjna	22	100,0	95,5	90,9	45,5
Marketingowa	5	100,0	100,0	80,0	20,0
Żadna	6	100,0	50,0	33,3	0,0

* Uwaga: udziały nie sumują się do 100% oraz liczebność ogólna firm do 110, ponieważ firmy mogły wprowadzić różne rodzaje innowacyjności oraz poprawić konkurencyjność w różnej skali.

Źródło: jak w tabeli 1.

Aktywność przedsiębiorstw w obszarze innowacji stanowi immanentną cechę budowania ich pozycji konkurencyjnej. Zwrócono zatem uwagę na wpływ rodzaju wdrażanej

innowacyjności na poprawę konkurencyjności wielkopolskich małych i średnich przedsiębiorstw. Mimo iż między poszczególnymi rodzajami realizowanej innowacyjności nie występują istotne różnice w odniesieniu do skali osiągniętej konkurencyjności, ważne wydają się wskazania, iż żadna z firm, która nie wprowadziła żadnej innowacyjności nie poprawiła konkurencyjności na rynku międzynarodowym. Zasadne wydaje się zatem wnioskowanie, iż skuteczne konkurowanie na rynkach zagranicznych przez małe i średnie przedsiębiorstwa może okazać się bardzo trudne bez podjęcia jakichkolwiek działań o charakterze innowacyjnym (Czternasty, Mikołajczak 2011) (por. tabela 10).

Podsumowanie

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na duże znaczenie dotacji z funduszy Unii Europejskiej dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w województwie wielkopolskim. Dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość w globalnej gospodarce oraz rosnąca złożoność i nieprzewidywalność otoczenia sprawiają, iż polskie przedsiębiorstwa poszukują nowych sposobów zapewnienia sobie przewagi konkurencyjnej. Ze względu na specyfikę niewielkich firm mają one jednak ograniczony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji, szczególnie, charakteryzujących się wysokim poziomem innowacyjności. Fundusze strukturalne skierowane na bezpośrednie wsparcie inwestycji w postaci bezzwrotnej dotacji stanowią istotne źródło finansowania innowacji w sektorze MSP. Na podstawie rozważań zawartych w niniejszym opracowaniu można sformułować kilka wniosków, które wydają się w istotnym stopniu potwierdzać postawioną we wstępie hipotezę.

1. Analizowane firmy skupione były głównie na wdrażaniu innowacyjności związanej z wprowadzaniem nowych produktów na rynek, natomiast nieco mniejszą wagę przykładają do innowacyjnych rozwiązań w zakresie organizacji firmy i marketingu.

2. Przedsiębiorstwa małe dostrzegały w większym stopniu niż średnie firmy potrzebę wzmocnienia ich pozycji rynkowej na drodze wprowadzania nowych produktów oraz na podstawie innowacyjnych działań marketingowych. Natomiast średnie firmy ukierunkowane były częściej na unowocześnienia w zakresie organizacji jednostki, prawdopodobnie z uwagi na większą skalę prowadzonej działalności w porównaniu z małymi podmiotami.

3. Przedsiębiorstwa produkcyjne wykazywały większą potrzebę działań innowacyjnych, głównie w obszarze innowacyjnych technologii i produktów. Na taki stan rzeczy najprawdopodobniej miała wpływ specyfika podmiotów produkcyjnych, których funkcjonowanie w znacznym stopniu uzależnione jest od różnego rodzaju rozwiązań technologicznych.

4. Małe i średnie przedsiębiorstwa dostrzegały potrzebę budowania swojej strategii konkurowania z podmiotami zagranicznymi opierając się na działaniach innowacyjnych, głównie w zakresie organizacji firmy.

5. Wielkopolskie małe i średnie przedsiębiorstwa inwestowały w działania innowacyjne o stosunkowo niewielkim zasięgu innowacyjności, głównie w zakresie przedsiębiorstwa.

6. Innowacyjne metody marketingowe odgrywały ważną rolę w promowaniu firmy na rynkach zagranicznych.

7. Można zauważyć pozytywny związek między korzystaniem z funduszy UE na realizację inwestycji a zwiększeniem działalności eksportowej przez innowacyjne działania.

8. Skuteczne konkurowanie na rynkach zagranicznych przez małe i średnie przedsiębiorstwa może okazać się bardzo trudne bez podjęcia jakichkolwiek działań o charakterze innowacyjnym.

9. Wielkopolskie małe i średnie przedsiębiorstwa, jeśli wdrażały innowacje w firmie, to były to imitacje rozwiązań technologicznych, które już istniały jakiś czas w kraju lub/i za granicą. Takie technologie stwarzają przewagę konkurencyjną; nie jest ona jednak taka silna i trwała jak w przypadku niestosowanych jeszcze innowacji.

10. Innowacyjne technologie stosowane w większości przez niewielkie podmioty w Wielkopolsce to innowacje starsze niż jeden rok. Najczęściej jednak były to rozwiązania technologiczne, produktowe i procesowe starsze niż trzy lata.

Bibliografia

- Cichorska J. (2010), *Finansowe bariery rozwoju innowacyjności mikroprzedsiębiorstw w Polsce*, (w:) *Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro- i małych przedsiębiorstw, Mikrofirma 2010*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Czernasty W., Mikołajczak P. (2011), *Rodzaje i zakres innowacyjnych przedsięwzięć niewielkich firm w Wielkopolsce*, Folia, „Pomeraniae Universitatis Technologiae Stetinensis”, nr 291, „Oeconomica”, nr 65, Wydawnictwo Uczelniane Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, Szczecin.
- Czernasty W., Mikołajczak P. (2011), *Rola funduszy strukturalnych w rozwoju innowacyjności i konkurencyjności małych oraz średnich przedsiębiorstw w województwie wielkopolskim*, (w:) Wawrzyniak B. (red.), „Studia i Materiały Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Wiedzą”, Wydawnictwo Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Wiedzą, Bydgoszcz.
- Janasz W., Koziół K. (2007), *Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa.
- Kałużny R. (2012), *Ryzyko finansowania sektora MSP*, (w:) Janc A., Waliszewski K. (red.), *Ryzyko w działalności gospodarczej, Finansowanie małych i średnich przedsiębiorstw w okresie zagrożenia ryzykiem*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Materiały informacyjne z VI Forum edukacyjnego dla małych i średnich przedsiębiorstw, zorganizowanego przez Polską Agencję Rozwoju i Przedsiębiorczości*, Warszawa.
- Niedzielski P., Rychlik K. (2006), *Innowacje i Kreatywność*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Sokół A. (2014), *Retrospektywna ocena roli funduszy unii europejskiej w rozwoju innowacji i wiedzy na przykładzie województw Polski Wschodniej – perspektywy na lata 2007-2013*, <http://www.institut.info/IVkonf/referaty/Sokol.pdf> [dostęp: 20.04.2014]
- Stawasz E. (2005), *Rodzaje innowacji* (w:) Matusiak K.B. (red.), *Innowacje i transfer technologii – Słownik pojęć*, PARP, Warszawa.
- Wiszniewski W. (1999), *Innowacyjność polskich przedsiębiorstw przemysłowych*, Wydawnictwo Instytut Organizacji i Zarządzania w Przemysle „Orgmasz” Warszawa.

Zięba M., Oster P. (2011), *Innowacyjność w małych i średnich przedsiębiorstwach*, "E-mentor", nr 3(40).

<http://www.bierzdotacje.pl/czym-jest-opinia-o-innowacyjnosci/> [dostęp: 24.04.2014].

Shaping Innovativeness of Great Poland Small and Medium Enterprises through European Union's Structural Funds – an Attempt of Assessment

Summary

An aim of considerations is to present the impact of EU funds on SME innovativeness. An empirical analysis is based on findings of the survey comprising 110 firms from the sector of SMEs operating in Great Poland. The article is of the research nature. The survey findings show that small firms, to a greater extent than medium ones, see the need to strengthen their market position through introduction of new products. On the other hand, medium-sized companies more often are focused on modernisation of organisation of the unit. Moreover, there is a positive relation between the usage of EU funds for implementation of innovative investment projects and the increase of export activities. An efficient competition in foreign markets by small and medium-sized enterprises may become very difficult without undertaking whatever measures of the innovative nature. However, if small and medium enterprises implement innovations in their companies, those are imitations of technological solutions which have existed for some time in the country and/or abroad. Such technologies provide for competitive advantage, though it is not as strong and stable as in the case of primary innovations.

Key words: innovativeness, enterprise, EU funds, investments.

JEL codes: O31, O32, O33, L25, M21

Формирование инновационности великопольских малых и средних предприятий посредством структурных фондов Европейского Союза – попытка оценки

Резюме

Цель рассуждений – представить воздействие фондов ЕС на инновационность МСП. Эмпирический анализ основан на результатах опроса, охватывающего 110 фирм из сектора МСП, действующих в Великой Польше. Статья имеет исследовательский характер. Результаты исследования показывают, что малые фирмы, в большей степени нежели средние, замечают необходимость укреплять свою позицию на рынке посредством введения новых продуктов. Средние же фирмы чаще сосредоточиваются на модернизации организации единицы. Кроме того существует положительная связь между использованием фондами ЕС на реализацию инновационных инвестиций и повышением экс-

портной деятельности. Эффективное конкурентное на зарубежных рынках малыми и средними предприятиями может оказаться весьма трудным без принятия каких бы то ни было мер инновационного характера. Если уж малые и средние предприятия внедряют в фирме инновации, то это имитации технологических решений, которые уже определенное время существовали в стране и/или за рубежом. Такие технологии создают конкурентное преимущество, но оно не настолько сильно и прочно, как в случае первичных инноваций.

Ключевые слова: инновационность, предприятие, фонды ЕС, инвестиции.

Коды JEL: O31, O32, O33, L25, M21

Artykuł nadesłany do redakcji w sierpniu 2014 r.

© All rights reserved

Afiliacja:

dr Paweł Mikołajczak
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Wydział Ekonomii
Katedra Bankowości
al. Niepodległości 10
61-875 Poznań
tel.: 604 196 041
e-mail: pawel.mikolajczak@ue.poznan.pl